

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 13 februari 1925 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående ändrade bestämmelser rörande expropriation av mark till uppförande av byggnader för ideellt ändamål.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 12, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Berge* hemställt, att riksdagen måtte besluta viss, nedan närmare angiven ändrad lydelse av 1 § 8 och 104 § av lagen den 12 maj 1917 om expropriation, vilka lagrum innehålla bestämmelser, avseende expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor m. m.

Nämnda lag stadgar i 1 §, att fastighet, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt för vissa i §:n närmare angivna ändamål, däribland enligt punkt 8 »för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt.»

Gällande bestämmelser i ämnet.

Såsom allmän regel gäller enligt 5 § 2 st., att, då mer än ett område finnes vara tjänligt för det avsedda ändamålet, expropriationsrätt ej må meddelas beträffande område, vars avstående eller upplåtande medför större olägenhet, än nödigt är.

Under en särskild avdelning i lagen givas uti 102—105 §§ vissa närmare bestämmelser om expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag. Enligt 102 § må sålunda rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark, expropriationen skall avse, är belägen, aktiebolag eller registrerad förening. Sådan rätt må vidare enligt 104 § beviljas »endast i fråga om obebyggd mark, belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav, att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare». Därjämte föreskrives i 103 §, att expropriationsrätt för ändamål, som nyss sagts, ej må beviljas bolag eller förening, utan att i bolagsordningen eller föreningens stadgar intagits noggrann uppgift å ändamålet för bolaget eller föreningen, och att bolagsordningens eller stadgarnas be-

stämmelser härom ej få ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget eller föreningen är ägare av den exproprierade fastigheten. Slutligen är enligt 105 § beträffande fastighet, som exproprierats för nu ifrågasvarande ändamål, lösningsrätt medgiven i viss större utsträckning, än eljest är fallet.

*Uttalanden
vid lagens
tillkomst.*

Beträffande förutnämnda stadgande i 5 § 2 st., vilket återfanns redan i det förslag till lag i ämnet, som av Kungl. Maj:t förelades 1913 års riksdag, anförde vederbörande departementschef vid förslagens remitterande till lagrådet år 1912:

»Ofta nog kan förhållandet vara, att det med en expropriationsansökning avsedda området icke är det enda, som lämpar sig för expropriationsändamålet. Sådant torde mera sällan framgå av ansökningen, men däremot ligger nära nära till hands, att jordägaren, då han höres över denna, gör invändning om att något annat honom eller måhända en annan jordägare tillhörigt område, som är tjänligt för ändamålet, kan tagas i anspråk med mindre olägenhet för ägaren. Särskilt då det gäller att expropriera en del av en fastighet för ett syfte, som är ägnat att vålla ägaren skada eller obehag, är det för honom av vikt att expropriationsområdet icke lägges för nära hans bostad, trädgård eller andra särskilt ömtåliga delar av den återstående fastigheten. Kan sådant förhållande visas, är det otvivelaktigt förtjänt av beaktande. Sökanden har icke befogat anspråk på att erhålla just det av honom begärda och i regel enligt hans mening tjänligaste området, ifall dess avstående eller upplåtande skulle medföra särskild olägenhet för ägaren och ett annat område, som likaledes motsvarar ändamålet, står till buds. Ansökningen bör i dylikt fall avslås.»

Stadgandet i 104 § återfanns i huvudsakligen enahanda lydelse och med samma §-beteckning i det av Kungl. Maj:t vid 1916 och 1917 års riksdagar framlagda förslaget till expropriationslag, dock att detta förslags 104 § tillika innehöll bestämmelse, att, innan expropriationsrätt för i §:n omnämnda ändamål beviljades aktiebolag eller förening, yttrande över ansökningen skulle inhämtas från kommunalstämman i den kommun, där marken vore belägen.

Till utveckling av §:ns innebörd anförde departementschefen vid remitterandet av förslaget till lagrådet:

»Därigenom att expropriationsmöjligheten inskränkes till de orter, där utan expropriation mark endast skulle kunna förvärvas på större avstånd, gives även ett lämpligt uttryck däråt, att sökanden icke under alla förhållanden kan hava anspråk på att erhålla mark med den bästa och mest centrala belägenhet. En sådan bestämmelse har därför upptagits i det nya förslaget. — Ehuru tillämpningen av expropriationslagstiftningen i denna del icke kan inskränkas till sådana fall, då ett samhälle finner expropriationsändamålet så behjärtansvärt, att samhället vill självt åtaga sig dess förverkligande, synes det dock, när expropriationsrätt sökes av annan än ett samhälle, vara av vikt, att någon kommunal representation får yttra sig över ansökningen; härigenom bör kunna vinnas en värdefull ledning för bedömande, hur stort och allmänt känt det behov är, som skulle fyllas genom expropriationen.»

Mot den föreslagna bestämmelsen i sistnämnda hänseendet anmärkte lagrådet, att den icke syntes erforderlig, då det torde kunna överlämnas till Konungen att avgöra, vilka yttranden borde i ärendet inhämtas före det-

sammas avgörande. Tillika framhölls, dels att det stundom vore lämpligare, att yttrande i frågan avgäves av vederbörande kyrkostämman, dels ock att, när marken vore belägen inom municipalsamhälle, municipalstämman syntes vara närmare än kommunalstämman att avgiva utlåtande i ärendet.

På lagutskottets hemställan utgick sedermera ifrågavarande bestämmelse. Utskottet anförde till stöd för sin hemställan härutinnan, att föreskriften icke vore behöfvig, under vissa förhållanden kanske icke ens lämplig.

I förevarande motion anföres beträffande 1 § 8 och 104 § i lagen följande:

»Under de år dessa lagbestämmelser varit gällande har det visat sig, att de haft en avväjande verkan gentemot eventuella sökande, och tillämpningen har kunnat bli sådan, att ingen expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål beviljats. Samma förhållande kommer säkerligen att äga rum så länge bestämmelserna kvarstå oförändrade.

Då det i 1 § 8 sägs 'väsentlig' del av befolkningen, så har detta uppenbart givit anledning till att kommunalfullmäktige hörts i saken, och då dessa med en liten majoritet avstyrkt, så ha vederbörande fått avslag på sin ansökan. Med anledning därav anser jag det vara behöfvigt att utbyta ordet väsentlig mot *avsevärd*.

Det har vidare visat sig vara väl behöfvigt att i 104 § efter 'erforderlig mark' införa *med lämpligt läge*, ty någon hänsyn måste tagas till den befolknings boningsplatser, från vilken ansökan utgått, och i allmänhet bör väl en byggnad, avsedd för berörda ändamål, vara belägen i eller nära ett folkcentrum.»

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer motionären, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i nu gällande lag om expropriation, att 1 § 8 och 104 § få följande lydelse:

1 § 8. För att bereda befolkningen eller en *avsevärd* del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt.

104 §. Expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må beviljas endast i fråga om obebyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark *med lämpligt läge* visas möta på grund därav, att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare.

Till belysning av frågan, huru de med motionärens ändringsförslag avsedda bestämmelserna hittills verkat, har utskottet låtit undersöka, i vilken utsträckning efter lagens ikraftträdande ansökningar förekommit om rätt till expropriation för det i 1 § 8 omförmälda ändamål. Därvid har befunnits, att allenast två dylika ansökningar hittills synas hava varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Av dessa beviljades den ena genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 juni 1920. Jordägaren hade i detta fall förklarat sig villig upplåta marken, men för säkerställande av den tillämnade byggnadens rätta användning önska expropriation i laga ordning. Yttrande från kommunal representation infordrades ej i detta ärende. Så skedde däremot beträffande den andra ansökningen. Yttrandet gick i detta fall i avstyrkande riktning. Ansökningen blev ock genom Kungl. Maj:ts beslut den 21 mars 1924 avslagen.

*Hittills-
varande fall
av ansök-
ningar om
expropriation
för de i 1 § 8
angivna
ändamål.*

Såsom motivering till beslutet anfördes, att den till expropriering avsedda marken icke visats vara belägen å sådan ort, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark mötte på grund därav, att all jord inom ett vidsträckt område tillhörde samme eller ett fåtal ägare. Handlingarna i ärendet gåvo vid handen, att inom ett område, begränsat av en cirkel med församlingens kyrka såsom medelpunkt och en radie av 3 km. (marken, som avsågs med ansökningen, var belägen c:a 700 m. från kyrkan) torde funnits något över 100 enskilda fastighetsägare.

Utskottets
yttrande.

Såsom bekant var genomförandet av nu gällande lagstiftning om expropriation förknippat med mycket betydande svårigheter. På olika punkter gingo meningarna starkt i sär och detta var icke minst fallet beträffande frågan, om och i vilken utsträckning rätt till expropriation borde medgivas för sådana ändamål, som omförmälas i 1 § 8 av den nuvarande lagen. I denna del lyckades man först omsider genom ömsesidiga eftergifter att komma till resultat.

Vid bedömandet av frågan, huru de hithörande bestämmelserna hittills verkat, må ej förglömmas, att förefintligheten av desamma säkerligen, efter hand som kändedomen därom vunnit insteg, i åtskilliga fall haft till följd ett frivilligt avstående av mark för däri avsedda ändamål. Såsom förutsättning för att ändringar nu må vidtagas uti ifrågavarande bestämmelser i den av motionären avsedda riktning synes utskottet med fog böra krävas, att erfarenheten under de hittills gångna åren sedan lagens ikraftträdande bestyrkt behovet av sådana ändringar. Ett klarläggande härav synes emellertid utskottet ej hava medelst motionen åvägabragts.

Vad beträffar det i motionen föreslagna utbytet av ordet »väsentlig» i 1 § 8 mot uttrycket »avsevärd» torde med fog kunna anmärkas, att, även om någon nyansskillnad mellan dessa båda uttryck förefinnes, densamma i allt fall ej är tillräcklig för att en dylik ändring skulle bliva av någon nämnvärd praktisk betydelse. I fråga om det föreslagna införandet av orden »med lämpligt läge» i 104 § må framhållas, att, i den mån det i §:ns senare, av ändringsförslaget ej berörda del uppställda villkoret, att all jord inom ett vidsträckt område skall tillhöra samme eller ett fåtal ägare, ävensom lagens bestämmelser i övrigt giva rum för ett tillgodoseende av de synpunkter, som ligga bakom motionärens yrkande i denna del, desamma säkerligen även med lagrummets nuvarande lydelse skola vinna vederbörligt beaktande vid Kungl. Maj:ts prövning av hithörande ansökningar.

Med stöd av det sålunda anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 februari 1925.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:
från första kammaren: herrar *Bror Petré*n, *Linder*, *Sigfrid Hansson*, greve *Spens*, *Tjällgren* och *Frändén*, fröken *Hesselgren* samt herr *Åkerberg*;
från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg*, *Hagman*, *Ödström*, *Johansson* i Kälkebo, *Holmström* i Stockholm*, *Svensson* i Skönsberg och *Anderson* i Storegården.

---

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.